

SON ASIR MUTASAVVIF ŞAİRLERDEN ÖMER NECMÎ EFENDİ VE SÂKİNÂMESİ'NİN YENİ BİR NÜSHASI

ON OMER NECMÎ EFENDI AND HIS SAKI-NAME FROM THE LAST CENTURY SUFI POETS

MEHMET GÖKTAŞ RÖR *

Sorumlu Yazar/Correspondence

MEHMET ÖZTÜRK RÖR **

Öz

Ömer Necmî Efendi, geleneğin izinde şiirler kaleme alan mutasavvıf bir şairdir. İstanbul'da doğmuştur. Asıl mesleği askerlik olan şair önce Halvetiyye tarikatına intisap etmiş dönemin Şazelîyye, Melâmîyye, Şettâriyye ve Rufâiyye tarikatlarından irşat icazeti almıştır. Manisa'nın Alaşehir kazasında belli bir süre irşat vazifesini yerine getirmiştir. 1307/1889 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Velûd bir şair olan Necmî'nin tamamı tasavvufî mahiyette olan *Türkçe Divan*, *Farsça Divançe*, *Kaside-i Elfiyye*, *Tuhfe-i Vahdet*, *Şem'anâme* ve *Sâkinâme* olmak üzere toplam altı adet eseri bulunmaktadır. Sâkinâmeler, Fars ve Türk İslam Edebiyatı'nda yaygın edebî türlerdendir. Ömer Necmî Efendi'nin tasavvufî mahiyette kaleme aldığı *Sâkinâme* manzumesini ele aldığımız bu çalışmada öncelikle Ömer Necmî Efendi'nin biyografisi ve sâkinâmeler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra asıl konumuzu teşkil eden Ömer Necmî Efendi'nin *Sâkinâmesi*'nin tespit edilen iki nüshasının tanıtımı yapılmıştır. Edisyon kritiği ile birlikte transkripsiyonu yapılan eser yeniden edebî bir miras olarak ilim ve edebiyat âlemine sunulmuştur. Ayrıca son bölümde eser ana hatlarıyla muhteva bağlamında tahlile tabi tutulmuştur. Eserle ilgili daha önce tek nüsha üzerinden bir çalışma yapılmıştır. Ancak ikinci bir nüshanın tespiti eserinin iki nüsha üzerinden yeniden incelenmesini gerekli kılmış; müstakil bir başlıkta sıralayacağımız nedenlerden dolayı eser üzerinde tekrar çalışma gereği duyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Tasavvufî Edebiyat, Ömer Necmî Efendi, Sâkinâme.

Abstract

Ömer Necmî Efendi is a sufi poet who writes poems in the footsteps of tradition. He was born in Istanbul. The poet, who joined the military profession, first joined the Halvetiyye sect and received guidance from the Shazeliyye, Melâmîyye, Syattariyah, and Rufaiyya sects of the period. He fulfilled his duty of guidance for a certain period in the Alaşehir district of Manisa. He died in Istanbul in 1307/1889. Necmî, who is a productive poet, has a total of six works, all of which are of a mystical nature:

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, mehmet.goktas@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6384-5287.

** Dr. Bingöl Üniversitesi, berdavi90@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1306-126X.

Turkish Diwan, Persian Diwancha, Kasîde-i Elfiyye, Tuhfe-i Vahdet, Şem'anâme and Sâkinâme. Sâkinâmes are common literary genres in Persian and Turkish-Islamic Literature. In this study, the Sâkinâme poem of Ömer Necmî Efendi, which was written in a mystical nature, is discussed. In the study, after giving brief information about Ömer Necmî Efendi's life and Sâkinames, two copies of Necmî Efendi's Sâkinâme were introduced, edition critiqued work, It was transcribed and presented to the world of science and literature as a cultural and literary heritage. In addition, in the last section, the work was analyzed in the context of its content. A study on the work was done on a single copy before. However, the detection of a second copy made it necessary to re-examine the work in two copies. Due to the reasons that we will list in a separate title, it was felt necessary to work on the work again.

Key Words: Turkish Islamic Literature, Sufi Literature, Ömer Necmî Effendi, Sâkinâme.

Giriş

Bu çalışmada XIX. asrın mutasavvıf şairlerden Necmî Ömer Efendi'nin tasavvufi mahiyette olan *Sâkinâmesi* ele alınmıştır. Çalışmada şairin biyografisi ana hatlarıyla tanıtılmıştır. Akabinde Fars ve Türk İslam Edebiyatı'nda yaygın olan türlerden sâkinâme kelimesinin etimolojisi, edebi bir tür olana kadar geçirdiği serüven ve kendisine yüklenen anlam katmanları temel kaynaklardan hareketle açıklanmıştır. Edebiyatımızda sâkinâme türü yaygın olduğundan bu tür ile alakalı çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Rıdvan Canım'ın "*Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*" ve Mehmet Arslan'ın "*Aynı Sâkinâme*" adlı çalışması sâkinâme türü hakkında yapılan en kapsamlı çalışmalar olarak öne çıkmaktadır. Rıdvan Canım tarafından yapılan çalışmada, sâkinâmenin tanımı, sâkinâmelerde konu, şekil ve bu türün Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki tarihî gelişimi irdelenmektedir (Canım, 1998). Mehmet Arslan tarafından yapılan çalışma da benzer olmakla birlikte özellikle Türk edebiyatında yazılan sâkinâmeler hakkında verdiği detaylı malumattan ötürü önem arz etmektedir (Arslan, 2003). Bunların dışında Muhammet Kuzubaş "*Atâî'nin Âlemnümâ (Sâkinâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*" (Kuzubaş, 2007), Abdullah Aydın, "*Hanyalı Nûrî Osman'ın Sâkinâmesi*" (Aydın, 2011), Ayşe Büyükyıldırım, "*Kâşif ve Sâkinâme'si*" (Büyükyıldırım, 2009), Bekir Çınar, "*Tifli Ahmed Çelebi ve Sâkinâme'si*" (Çınar,2002); Erdoğan Uludağ, "*Dîvân Edebiyatı Türlerinden Sâkinâmeler ve Şeyhülislâm Bahâyi'nin Sâkinâmesi*" (Uludağ, 1998), Hamza Koç, "*İskeçeli Mîr-i 'Alem-zâde Rif'at ve Sâkinâmesi*" (Koç, 2017), Kaplan Üstüner, "*Na'im'in Sâkinâmesi*." (Üstüner, 2013), Sâkinâme türü hakkında yapılan inceleme- metin çalışmalarının bazılarıdır.

Necmî'nin *Sâkinâmesi* üzerine yapılan bu çalışma, bir metin neşri çalışmasıdır. Çalışmanın odağını oluşturan *Sâkinâme*'nin elde edilen iki nüshası karşılaştırmalı olarak okunmuş edisyon kritiği ve transkripsiyonu yapılarak müellif nüshasına en yakın metin elde edilmeye çalışılmıştır. Eser üzerine daha önce Karga Göllü tarafından tek nüsha üzerinden bir çalışma yapılmıştır. Tek nüsha üzerinden yapılan bu çalışmada anlamın bozulmasına sebep olabilecek ufak bazı hataların olduğu görülmüştür. Tarafımızdan yapılan bu çalışmada iki nüsha kullanılmıştır. Eserin tenkitli metni kurulmuş, ilim ve edebiyat âlemine sunulmuştur. Oluşturulan tenkitli metinden hareketle *Sâkinâme* genel anlamda tahlil edilmiştir. Bu çalışma, tespit edilen yeni nüshadan hareketle daha önce yapılan çalışmaya katkı sunmakta ve sâkinâme metnini iki nüsha ışığında görmeyi sağlamaktadır.

1. Ömer Necmî Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Ömer Necmî Efendi İstanbul'da doğmuştur. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Necmî'nin *Kaside-i Elfiyyesinde* geçen beyitlerden hareketle 1230/1815 yılında dünyaya geldiği söylenmektedir. Asker olan Necmî, 24 yaşında iken Halvetiyye tarikatına intisap etmiş; şeyhinin işaretleriyle altı yıl sonra 1260/1844 yılında İstanbul'a dönmüş ve burada evlenmiştir (Paşazade, 2002, 18-21).

Şeyhinin vefatından sonra Ahmed-i Deyyâr'a intisap eden Necmî, onun vefatından sonra halefi Hacı Bilal'e bağlanmıştır. Hacı Bilal'in vefatının akabinde Şazeli tarikatı şeyhi Nureddin Mağribî'ye intisap ederek ondan irşat icazeti almıştır. Daha sonra İstanbul'a dönen Necmî, Rufai şeyhi Ahmed Hakkî'dan 1277-78/1860-61 yıllarında irşat izni almıştır. Resmî vazifesinden emekli olduğu 1291/1874 yılına kadar Manisa'nın Alaşehir kazasındaki dergâhta irşat vazifesini yerine getirmiştir. 1307/1889 yılında İstanbul'da vefat eden Necmî, Hırka-i Şerif civarına defnedilmiştir³.

Necmî'nin *Türkçe Divan*, *Farsça Divançe*⁴, *Kasîde-i Elfiyye*, *Tuhfe-i Vahdet*, *Sâkinâme* ve *Şem'anâme* olmak üzere toplam altı adet eseri bulunmaktadır. *Türkçe Divan*'ı, *Farsça Divançesi* ile birlikte 1867 yılında İstanbul'da basılmıştır. Divanda 165 gazel, 7 musammat ve 1 müstezat vardır. *Kasîde-i Elfiyyesi* divan edebiyatının en uzun kasidelerinden biridir ve adından da anlaşılacağı üzere bin beyitten meydana gelmektedir. *Tuhfe-i Vahdet*, tasavvufî mahiyette olup mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. On iki fasıl olarak düzenlenen eser, 576 beyittir (Paşazade, 2002, 27). *Şem'anâme*, kaside nazım şekliyle yazılmıştır ve 69 beyittir.

Çalışmamıza konu olan *Sâkinâme* ise kaside nazım şekliyle yazılmış 40 beyitten müteşekkil bir manzumedir. Ayrıca *Sâkinâme*'nin yazılı olduğu nüshanın devamında yine Necmî tarafından kaleme alınmış farklı konuları muhtevî 4 gazel ile 1 murabba da⁵ bulunmaktadır.

2. Edebî Bir Tür Olarak Sâkinâme

Sâkinâmeler, Fars ve Türk İslam edebiyatında yaygın olarak eser verilen türlerdendir. Sâkî kelimesi Arapça olup *sekâ* “سقى” fiilinden türemiş ism-i fâil bir kelimedir. Sâkinâmelere dair yapılan çalışmalarda bu kelimenin kök fiilinin *et-teskiye* olduğunun yazılması zühul eseri olsa gerektir (Canım, 1998, 9; Arslan, 2003, 13). Zira *tef'îl* babından olan kelimenin ism-i fâilinin *musakkin* “مُسَكِّم” şeklinde gelmesi lazımdır. Bununla birlikte su içirmek fiili *if'âl* ve *mufâ'ale* bablarından da gelmektedir (İbn-i Manzur, ts., 14/390-394). Sözlüklerde *sekâ* kelimesi su vermek, su içirmek gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İbn-i Rûmî'nin şu beytinde sâkî kelimesi, kök fiili olan *sekâ* kelimesi ile birlikte zikredilmiştir:

إذا ما سقى السَّاقِي بِأَمثالِها فَطَمَّ / سَقاه بِكأْسِ كان يَسْقِي بِمِثالِها

(İbnu'r-Rûmî, ty., 292).

Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde sâkî sözcüğü benzer anlamlarda kullanılmaktadır. *Tâcu'l-'arûs*'ta “Kişiye içeceğini sunan” (ez-Zebîdî, 1979, 38/290). *Lügat-i Nimetullâh*'ta “Su üleşdirici ve şarab sunucu ve şarab içici, ‘Arabîdir.’” şeklin-

3 Arslan, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/Necmî-omer-Necmî-efendi-istanbullu>, Erişim Tarihi 20.06.2023.

4 Eser Bilge Karga Göllü tarafından çalışılmıştır. Geniş bilgi için bkz.: Bilge Karga Göllü, *Ömer Necmî Efendi Farsça Divançe*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2021.

5 Bu manzumeler Bilge Karga Göllü tarafından çalışılmıştır. Bkz.: Bilge Karga Göllü, “Necmî'nin Bilinmeyen Türkçe Şiirleri”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* Ağustos (17) 2022, 85-100.

de geçmektedir. (Nimetullah Ahmed, 2015, 279). *Terceme-i Kânûnu'l-edeb*'de daha genel bir ifadeyle "İçmeye uygun nesneyi veren kişidir." şeklinde tanımlanmaktadır (Müstakîmzâde, 2021, 1805). *Kâmûs-i Türki*'de ise bu kelime "Su veren, su dağıtan veya satan, bezm-i 'işrette içilen şarab vesâireyi kadehlere döküp dağıtan adam, kadeh sunan." şeklinde iki anlamda kullanılmaktadır. (Şemseddin Sâmî, 2012, 719). Yine bu kelimedenden türetilen *sakâ* "ءاقسَلْا" mahalleden kırba veya hayvanla su taşıyan kimseye denmektedir (Şemseddin Sâmî, 2012, 746).

Lugavî anlamının yanı sıra *sâkî* kelimesine tasavvufî anlamlar da yüklenmiştir. Buna göre Hz. Âdem veya Cebrâil aleyhiselâma *Sâkî*-yi rûhâniyân denilmektedir. Kamer, subh-i sâdık, pir ve mürşitten kinaye olarak *Sâkî*-yi şeb. *Sâkî*-yi Kevser, Kevser şarabı sunan anlamındadır, mecazen Hz. Ali'nin lakabıdır. *Sâkî*-yi lehçe ise mutrib ve muganni anlamlarında kullanılmıştır (Mu'in, hş. 1391, 2/1802). *Keşşâfu Istilâhâtı Fünûn* adlı eserde *sâkî* kelimesinin tasavvufî olarak şu anlamlarda kullanıldığı yazmaktadır:

"*Sâkî*'den murad, şeyh-i kâmil ve mürşid-i mükemmildir. Ariflerin gönüllerine sırların keşfi ve hakikatlerin beyanı ile feyz ulaştırın ve onların gönüllerini onaran mürşid-i kâmil. *Sâkî*, temsîlî güzel bir surettir ki sâlik onu gördüğünde kendisinde ilâhî bir sarhoşluk meydana gelir. Hak aşıklarına aşk ve muhabbet şarabı vererek onları fenafillâha ulaştırın *sâkî* sıfat Allah (et-Tahânevî, 1996, 922-923)."

Nâme kelimesi ise Farsçadır. Kelime sözlükte; mektup, sevgiye ve aşka dair yazılmış mektup, kitap, mecmua gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Develioğlu, 2015, 942). *Burhân-ı Katı*'da şu şekilde geçmektedir:

"Hâme vezninde. Nâm ile hâ-yı tahsisadan mürekkeptir. Mektûb, fermân ve buyrultu makulesi risâleye itlak olunur. Unvanlarında veya ahirlerinde isim yazıldığı itibariyle. Kitap mevkiiinde dahi isti'mal olunur. Şeh-nâme, Bâz-nâme gibi." (Mütercim Asım Efendi, 2009, 540).

Sâkinâme, Arapça *sâkî* ve Farsça *nâme* kelimelerinden meydana gelmiş mürekkep bir isimdir. İçeriklerine göre tasavvufî ve dünyevi şeklinde iki kısım halinde ele alınan *sâkinâmeler* hakkında benzer tanımlar yapılmaktadır. *Ferheng-i Fârisi*'de *Sâkinâme*, mecazi (tasavvufî) olarak tanımlanmaktadır: "Mesnevi nazım şekliyle ve *mütekârib* bahrinde yazılmış, şairin *sâkiye* seslenerek ölümü hatırlatması, dünyanın geçiciliğine değinerek nasihat vermesi ve *sâkilige* teşvik etmesi gibi konuları ihtiva eden manzume." (Mu'in, hş. 1391, 2/1802). *Kâmûs-i Türki*'de *Ferheng-i Fârisi*'nin aksine *Sâkinâmelerin* kaside nazım şekliyle yazıldığı ifade edilmektedir: "Eski *şu 'ârânın* âdeti üzere *sâkiye* hitaben söylenen kaside ve manzume." (Şemseddin Sâmî, 2012, 719). Genel anlamda *sâkiye* hitap edilerek gerçek veya mecaz (tasavvufî) anlamıyla içki ve içki âleminin övüldüğü eserler şeklinde açıklanmaktadır (Tahirü'l-Mevlevî, 1998, 128; Develioğlu, 2015, 1070; Pala, 2013, 387; Keleş, 2020, 68). Bu manzumeler bazen müstakil mesnevi nazım şekliyle yazılmış; bazen de mesnevi-lerde bir bölüm olarak veya divanlarda kaside, terki-i bend, terci-i bend, gazel gibi farklı nazım şekilleriyle kaleme alınmışlardır (Molla Abdunna'im, hş. 1340, 34).

Sâkinâmelerin kaynağı Arap edebiyatında yazılan içki muhtevalı şiirler olan "*Hamriyyât*" türü manzumelerdir. İçki ve içkiye dair ifadeler ilk olarak Cahiliye Dönemi Arap edebiyatında görülmektedir. İslam'ın gelişiyle birlikte içki, İslam toplumunda yasaklanmış; şairler belirli bir süre bu yasaktan dolayı içki muhtevalı şiirler yazmamıştır. Emevîler Dönemine gelindiğinde Cahiliye Dönemi şiir temaları tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki bu tarza dönüşün öncülerinden biri de Emevî halifesi I. Velid (720-724) olmuştur. Bu dönemde yeniden yazımına başlanan *hamriyyat* tarzı şiirler, Abbâsî Dönemi şairlerinin divanlarında daha fazla görülmeye başlanmıştır;

Ebû Nuvâs ve İbnü'l-Mu'tezz gibi şairlerin içki muhtevalı şiirleri çok beğenilmiş ve dilden dile dolaşmıştır (Arslan, 2003, 19-20). Şarap muhtevalı şiirlerin yazımında görülen artış ve yaygınlıktan olsa gerek erken sayılabilecek bir dönemde Rakîk el-Kayrevânî (ö. 1034'ten sonra) tarafından *Kutbü's-sürûr fi evsâfi'l-humûr* isimli içki konulu şiir mecmuası kaleme alınmıştır (Kâzerûnî, h.ş. 1386, 31). Sonraki yüzyıllarda tasavvufun etkisiyle *hamriyyat* tarzı manzumelerde içki ve içkiye dair unsurlara tasavvufi/mecazi anlamlar yüklenmiştir. Ömer b. Fâriz'ın *el-Kasîdetü'l-mîmiyye*'si diğer adıyla *el-Kasîdetü'l-hamriyyesi* bunun en güzel örneğidir. Şair bu kasidesinde ilahî aşkı işlemiştir. Yine Şemseddin Muhammed en-Nevâcî'nin (ö. 1455) *Halbetü'l-Kümeyt* isimli eseri *hamriyyat* türü şiir literatürü açısından önem arz etmektedir.

Fars edebiyatında yazılan sâkinâmelere dair malumat büyük oranda Fahrü'z-zamân Molla Abdunnebî'nin *Tezkire-i Meyhâne* adlı eserine dayanmaktadır. Esere göre İran edebiyatında yazılan ilk sâkinâme Nizâmî-i Gencevî'ye aittir (Molla Abdunnebî, h.ş. 1340, 31). Ancak yapılan çalışmalar Fars edebiyatında yazılan ilk sâkinâmenin Fahreddin Esad Gürgânî'ye ait olduğunu göstermektedir (Kâzerûnî, h.ş. 1386, 33). Hâcû-yi Kirmânî'nin *Hümâ ve Hümâyün* adlı mesnevisinde “Der nikûheş-i rûzigârı u taleb-i rûzigâr” başlıklı manzume ise ilk müstakil sâkinâme olarak bilinmektedir. Özellikle Safeviler Döneminde tasavvufi ve dünyevî sâkinâme yazımında ciddi artış olduğu görülmektedir (Abbasi, 2021, 109). Fars edebiyatında bu türde eser vermiş bazı şairler şunlardır: Emir Hüsrev Dihlevî, Hâcû-yi Kirmânî, Hâfiz-ı Şîrâzî, Ümmîdî, Pertevî, Kâsimî ve Câmî.

Türk edebiyatında yazılan ilk sâkinâmeye Harizmî'nin *Muhabbetnâmesin*de tesadüf edilmektedir. Türün Anadolu sahasındaki ilk örneği XV. yüzyıl şairlerinden Ahmed-i Dâî'nin terci-i bend şeklinde yazdığı manzumedir. Edirneli Revânî'nin *İşretnâme* isimli mesnevisi ise ilk orijinal sâkinâme olarak kabul edilmektedir. Revânî'yi Hayretî, Fuzûlî, İşretî gibi şairler takip eder. Sonraki yıllarda sâkinâme yazımı artarak çoğalmış, çok sayıda Türk şair *sâkinâme* kaleme almıştır⁶.

3. Ömer Necmî Efendi'nin *Sâkinâmesi* ve Nüshaları

Eserin tespit edilen iki yazma nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan biri Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu Nu. 257'de, diğeri ise Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi Nu. 12106'da bulunmaktadır. Süleymaniye nüshasının istinsah tarihinin daha eski olması ve daha okunaklı olmasından dolayı metin inşasında esas nüsha olarak kabul edilmiştir. Süleymaniye nüshasına S rumuzu, Koyunoğlu nüshasına ise K rumuzu verilmiştir.

Süleymaniye nüshası, 116 sayfadan müteşekkildir. 17 Eylül 1907'de Seyyid Ahmed İrânî tarafından ta'lik hatla istinsah edilmiştir. Nüshada bulunan *Şem'anâme-i Necmî* başlıklı manzumenin sonunda eserin istinsah tarihi ve müstensih hakkında şu ifadeler yer almaktadır: “Tamâm şod in kitâb-ı müstetâb be-kalem-i hakîrî's-seyyid Ahmed İrânî fi-târîhi 9 şehr-i Şa'ban sene 1325”.

Koyunoğlu nüshası ise 49 varaktan müteşekkil olup her sayfasında 19 satır bulunmaktadır, sanat kaygısından uzak rik'a hatla istinsah edilmiştir. Nüshanın kapak sayfasında geçen “...aynen istinsah etdim” ifadesinden bu nüshanın eserin müellif nüshasından istinsah edildiğini teati ettirse de kesin değildir.

Yine eserin sonunda “İşbu Tuhfe-i Vahdetle ibtidâ olunub yine vahdetle ihtîtam olmuşdur Elhamdülillâh. 2 Zi'l-hicce 1299” ifadesi yer almaktadır. Nüshanın kapak sayfasında da verilen bu tarih, müstensih tarafından müellif nüshasından

⁶ Türk edebiyatında sâkinâme yazar şairler hakkında bilgi için şu iki esere bakınız: Rıdvan Canım, *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998. Mehmet Arslan, *Aynı Sâkinâme*. İstanbul: Kitabevi, 2003.

aynen aktarılmıştır. Verilen bu tarih, nüshada bulunan *Kaside-i Elfiyye, Sakinâme, Şem'anâme* ve *Tuhfe-i Vahdet* başlıklı manzum eserlerin 1299/1881 tarihinde yazıldığını göstermektedir.

4. *Sâkinâme*'nin Yeniden Ele Alınması

Ömer Necmî'nin *Sâkinâmesi* daha önce Karga Göllü tarafından "*XIX. Yüzyıldan Bir Sâkinâme Örneği: Sâkinâme-i Necmî Baba*" başlığıyla çalışılmıştır. Yapılan çalışma Süleymaniye nüshasından hareketle tek nüsha esas alınarak çalışılmıştır. Haliyle çalışma tek nüsha üzerine inşa edildiği için istinsah ve kısmen hatalı okuma kaynaklı olarak yazarın vezni düzeltmeye yönelik birtakım tasarrufları olmuştur. Metin neşri çalışmalarında asıl amaç eserin müellifin kaleminden çıkmış hâlini neşretmektir. Şayet eserin müellif nüshası yoksa eseri müellif nüshasına en yakın şekilde neşretmektir. Bu çalışmada amacımız mevcut her iki nüshayı kullanmak suretiyle müellif nüshasına yakın bir metin ortaya koymaktır. Ayrıca tek nüsha üzerinden yapılan çalışmada olası mümkün ve anlam bozukluğuna sebep olabilecek yanlış okumaları iki nüsha karşılaştırmasıyla gidermektir. Öncelikle belirtmek gerekir ki *Sâkinâme*'nin elimizde bulunan her iki nüshası da müellif nüshası değildir. Süleymaniye nüshası, istinsah tarihi olarak daha eskidir ancak temin edilen ikinci nüsha olan Koyunoğlu nüshasında müstensih'in "...aynen istinsah ettim" ifadesi zihne müellif nüshasından yapılmış izlenimi verse de bunu teyit edecek bilgiye sahip değiliz. Bizim amacımız bu çalışmada her iki nüshadan yararlanmak suretiyle müellif nüshasına yakın yeni bir metni tenkitli ve transkribe ederek yayınlamaktır. Bu çerçevede yaptığımız mukayese ve mülâhazalarımız şu şekildedir:

"Sâkî bileler ölmeden evvel nedir ölmek
Görsünler içüb bu meyi dünyâdaki haşrı"

S nüshasında "meysi" kelimesi 9, 13, 20, 37, 40. beyitlerde bütünüyle "mey" şeklinde yazılmıştır. Sadece S nüshası üzerinden metni inşa eden Karga Göllü, burada oluşan vezin hatasını ünlü türemesiyle gidermiştir. Ancak K nüshası esas alındığında burada metne herhangi bir müdahaleye gerek kalmaksızın müstensih'ten kaynaklı kusur ortadan kalkmaktadır. Yine manzumenin S nüshası ikinci beytinde "şamla" kelimesi K nüshasında "şâm ile" şeklinde istinsah edilmiştir. Burada da K nüshasının esas alınması durumunda herhangi bir tasarrufa ihtiyaç duymaksızın müstensih'ten kaynaklı kusur giderilmiş olmaktadır:

"Sâkî beni bu bezmde mest eylediñ evvâh
Farq eyleyemem anıñ için şâm ile fecri"

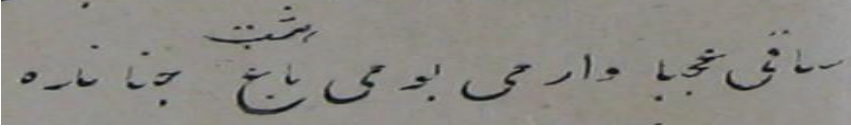
Zeyd ile Amr Arap dili gramer kurallarının anlatımında verilen örnek cümlelerde istimal edilen isimlerdir. Necmî de manzumesinin 8 ve 35. beyitlerde yer verdiği bu iki isimden 'Amr, Karga Göllü tarafından yapılan çalışmada "Ömer" şeklinde okunmuş ve dipnotta bu beyitlerin vezninin kusurlu olduğu vurgulanmıştır. Bu beyitlerde kelime aslına ve vezne uygun olarak 'Amr şeklinde okunmalıdır. Nitekim şair 35. beytin ikinci mısrasında "Darba düşürür medresede Zeyd ile 'Amr'ı" ifadesi ile "Darabe Zeyd'un 'Amran" kalıp cümlesine telmihle buna açıkça işaret eder:

"Sâkî beni âh mest u harâb etdi bu bâde

Teşhîş idemez oldum emân Zeyd ile 'Amr'ı"

Manzumenin 24. beytinin ilk mısraı S nüshasında "Sâkî 'acaba var mı bu mey bâğ-ı cinânda" şeklinde geçmekte, K nüshasında "bağ" kelimesi yerine "heşt" ifadesi yer almaktadır. S nüshasında bağ kelimesinin üzerine de yazılan "heşt" keli-

mesi istinsaktaki siliklik ve okuma zorluğu sebebiyle Karga Göllü tarafından “deşt” şeklinde okunmuş ancak beytin anlamına “bağ” kelimesinin daha uygun olacağı kanaatinden ötürü haklı olarak “bağ” kelimesi tercih edilmiştir. Mısra S nüshasında şu şekildedir:

K nüshası, S nüshasında okunması güç yerlerde ibarenin doğru şekilde okunmasına yardımcı olmuştur. Nitekim S nüshasında 37. beytin ikinci mısrasında geçen “itse” kelimesi müstensihin hattından kaynaklı olarak okunaksız olup Karga Göllü tarafından vezin gereği “inse” şeklinde okunmuş ve dipnotta da bu kelimenin yazma nüshada “enîse” şeklinde yazıldığı belirtilmiştir. Beyit şöyle okunsa daha uygun olur:

“Sâkî bu meyi içmeyen olmaz mı peşîmân

Yarın nice biñ itse gerek âh ile zârî”

34. beytin birinci mısrasında geçen “sen müttehem” ifadesi Karga Göllü tarafından “seg-müttehem” şeklinde okunmuştur ki S nüshasında da öyle yazılmaktadır. K nüshasında “sen müttehem” şeklinde olan ifade anlama daha uygun görülmektedir. “Ey sâkî! fakih ilmiyle âleme karşı kibirle övünürken sen beni bu manevi sarhoşlukla insanlar nazarında töhmet altında bıraktın” anlamına gelen beytin şu şekilde okunması daha uygun görülmektedir:

“Sâkî beni sen müttehem etdiñ bu sekrle

‘İlmiyle faķih eylemede ‘âleme faķri”

Karga Göllü tarafından yapılan çalışmada 15 ve 16. beyitlerde geçen “ver sen” ile 10. beyitte geçen “versen” kelimeleri bütünüyle “versen” şeklinde okunmuştur. Nüshalar incelendiğinde “ver sen” kelimelerinin kef-i Türkî ile yazıldığı versen kelimesinin ise nûn ile yazıldığı görülmektedir. “Versen” kelimesi S nüshasında K nüshasında şeklinde istinsah edilmiş; “ver sen” kelimesi ise S nüshasında 15. beyit şeklinde 16. beyit ise şeklinde, K nüshasında ise 15 ve 16. beyitler - şeklinde yazılmıştır. S nüshasında 16. beyit her ne kadar versin olarak okunsa da manzumenin bütününde sakiye hitap edilmesinden dolayı beytin anlamına “ver sen” daha uygun olup bu beyitte K nüshası esas alınmıştır. 16. beyit şu şekildedir:

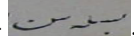
“Sâkî beni tekrâr ile mest eyle bu meyden

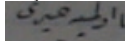
Vir sen baña Hâķ vire saña bundaki ķayrı”

Sen kelimesinin bütünüyle S nüshasında ve K nüshasında şeklinde yazılması ve ayrıca “verdin” kelimesinin de her iki nüshada kef-i Türkî ile yazılması bu durumu teyit etmektedir.

“Sen” ve “verdin” kelimeleri sırasıyla K ve S nüshasında şu şekilde istinsah edilmiştir:

Aynı durum 21. beyitte “besle sen” kelimesinde de görülmektedir. Bu kelime Karga Göllü tarafından “beslesin” olarak okunmuştur ve böyle okunmaya da müsaittir. Nüshalarda nûn ile yazılan kelime sırasıyla K ve S nüshasında şu şekilde istinsah edilmiştir: - .

Ayrıca 21. beytin S nüshasında geçen ibaresi “olmaya sabrı” şeklinde okunmaya uygundur ve Karga Göllü tarafından haklı olarak öyle de okunmuştur. Toplumumuzda “sabırsızlıktan ölmek” tabirinin çağrışımıyla “ölmeye sabrı” şeklinde okunmaya da uygundur. Bu iki şıkkın ötesinde K nüshasının tüm noktalamalarına baktığımızda bu ibare “olmaya sayrı/hasta olmasın” şeklinde bir okumayı da mümkün kılmaktadır. Beyitteki “cân” ve “besle” kelimelerinden hareketle “sen onu meyle besle ta ki beslenmeyerek zaafa düşüp de hasta olmasın” anlamına gelecek şekilde okumak anlam bütünlüğü açısından daha uygun görünmektedir. Ayrıca “hayrı”, “gayrı”, “seyri” “ayrı” şeklindeki kafîye örgüsüne de uygunluk arz etmektedir:

“Sâkî bu meyiñ kaçresidir tendeki cânım

Besle sen anı mey ile tâ olmaya sayrı”

33. beytin ikinci mısraının son kelimesi S nüshasında “kasrı” olarak istinsah edilmiştir. Haliyle meslektaşımız Karga Göllü kelimeyi yazıldığı gibi “kasrı” şeklinde okumuştur. Kelime K nüshasında “ka’rı” olarak geçmektedir. Beytin anlam bütünlüğüne bakıldığında “deryâ-yı hâkîkat” terkbine derinlik anlamına gelen “k’ar” kelimesi daha uygun düşmektedir. Deniz/derya kelimeleri edebiyatımızda büyüklük ve derinlik sembolü olarak kullanılır. Dolayısıyla beyit şu şekilde okunmalıdır:

“Sâkî bu meyiñ menba’ı deryâ-yı hâkîkat

Çorqma tükene yokdur anıñ hadd ile ka’rı”

Manzumenin 29. beytinin ikinci mısraında K nüshasında “yık kubbe-i kabri”, S nüshasında “yılan kubbeli kabri” şeklinde istinsahlardan kaynaklı bir farklılık vardır. Yılan kelimesinin S nüshasındaki yazılışı tereddüt hâsıl etse de yılan olarak okunabilir. Beytin anlamına baktığımızda kibir ve gösteriş olarak görülen kubbeli kabrin, öze nüfuz edememiş, aşkın tadına varamamış şekilci kişiliğe sahip ham sofunun başına yıkılması daha uygun gibi görülmektedir.

“Sâkî benim ol cām-ı Cem olsun hele kabrim

Şüfîniñ hemân başına yık kubbe-i kabri”

5. Sâkînâme’nin Ana Hatlarıyla Tahlili

Ömer Necmî Efendi'nin kaside nazım şekliyle Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün vezniyle kaleme aldığı eser, 40 beyitten müteşekkildir ve sade bir dille kaleme alınmıştır. Her beytin ilk mısrasının Sâkî ön redifiyle başlaması adeta beyitleri tek bir konu etrafında birleştirmiş, manzumeyi tekrar ve hitap sanatı içinde yek-âhenk hâle getirmiştir. Manzumenin kafiyesi “hecr”, “sihr”, “fecd” kelimelerinde de görüldüğü üzere “r” sesi ile oluşturulmuştur. Eserde ilk anda hitap, tekrar, tenasüp, teşbih sanatları göze çarpmaktadır. Sihr-i helal, istifham, tezat gibi sanatlarla da şair manzumeye ayrı bir güzellik katmıştır.

“Klasik Şark-İslâm edebiyatlarındaki yaygın anlayışa göre âşıklar sevgilerine elest bezminde âşık olmuşlardır. Elest günündeki ruhlar meclisinde âşık uyanık olduğunu, sevgilisini ilk defa orada gördüğünü ve görür görmez hemen âşık olduğunu söyler. Bu aşkın o günden beri sürüp geldiğini, aşk şarabının kendisine o gün içirildiğini belirten âşık, sevgilinin en büyük âşığının da kendisi olduğunu ima eder. Âşığın elest günündeki uyanıklığı mecazidir, aslında âşık sevgilinin güzelliği karşısında sarhoş ve sergerdândır.” (Pala, 1992, 108).

Bezm, Farsça sohbet meclisi anlamına gelmektedir. Bezm-i ezel, bezm-i elest, bezm-i can gibi çeşitli terkiplerle eserlerde sıkça kullanılan bir mazmundur. Şair şiirine ve macerasına bu mecliste kendisine sunulan bâde/mey ile başlar. Başlangıçta şair kendisine sunulan bu meyden müsteki bir tavır takınır gibi görünürken ilerleyen bölümlerde bu bir ihsan-ı ilahiye dönüşecektir. Edebiyatımızın gelişme gösterdiği tüm alanlarda bezm-i ezel terkipleri hep kullanıla gelmiştir. Edebî geleneğimizde Cenâb-ı Hak için sâkî-i bâkî ve sâkî-i ezel terkipleri de kullanılmıştır. Bu mana Mehmet Akif'in “Gece” şiirinde sarih olarak şöyle ifadesini bulur:

“Gel ey sâkî-i bâkî, gel, Elest'in yâdı şâd olsun:

Yarım peymâne sun, bir cür'a sun, tek aynı meyden sun!”

Tasavvufî anlamda âşık insan tipinin temel özelliklerinin Ömer Necmî tarafından bu *Sâkinâme*'de dile getirildiğini görmekteyiz. Sâkî tarafından âşığa ezel meclisinde aşk badesi sunulmuştur. Bu bade âşığı onulmaz tatlı bir derde düşürmüş ve tahayyürde bırakmıştır. Fakat sâkî bu badeyi sunarken âşığı teshir eden bu badedeki büyüleyici özelliği bildirmemiştir. Tasavvufî anlamda Cenab-ı Hakk'ın sâkî-i ezel olarak da tavsif edildiğini sâkinâmelerle ilgili yukarıda yapılan açıklamada görmüştük. Ezel meclisinde bade sunan sâkinin “Sâkî beni bu bezmde mest eylediñ eyvah” mısrasından hareketle şairin ilk beyitlerde hitap ettiği sâkî ile Cenâb-ı Hakk'ı kastetmiş olması muhtemeldir. 16 ve 17. beyitlerde ise sâkî mürşid-i kâmil görünümündedir ve âşık tekrar ile ondan mey istemektedir. Sunulan bu meye mukabil âşık, sâkî için hayra ve muradına nail olması dileğiyle Hakk'a niyaz eder.

Ezel bezminde sunulan bade ile mest olan âşık kendinden geçmiş “*bâde-i hecr*” ve “*bâd-ı firâk*” ile mahubundan ayrı düşmüş artık bu bade nin tesiriyle gece ile gündüzü, deniz ile sahili, lütuf ile kahrı, yıl ile ayı tefrik edemez hâle gelmiştir. Buraya kadar zıtlıklar üzerinden ifade edilen tüm durumlar klasik edebiyatımızda sâkî tarafından sunulan badeyi içen âşık insan tipinin en belirgin özellikleridir. Tasavvufî edebiyat geleneğimizde âşık insan tipine ait bu hususlar çokça dile getirilir. Nitekim XV. yüzyıl mutasavvif şairlerimizden Şeyh İbrahim Tennûrî'nin (? -1482) “kahrın da hoş lütfun da hoş” nakaratıyla meşhur ve sadece üç beytini aşağıda iktibas ettiğimiz man-

zumesinde de “cefâ-vefâ, kahır-lutuf, hil’at-kefen” gibi tezat durumlar Hak âşığı için birdir, farkı yoktur:

“Câna cefâ yâ kıl vefâ kahrın da hoş lütfun da hoş
Yâ derd gönder yahud devâ kahrın da hoş lütfun da hoş
Hoşdur bana senden gelen yâ hil’at ü yahud kefen
Yâ tâze gül yahud diken kahrın da hoş lutfun da hoş
Gelse Celâl’inden cefâ yahud Cemâl’inden vefâ
İkisi de câna safâ kahrın da hoş lutfun da hoş (Fidan, 2005, 45).”

Hangi edebî tür ve şekil içinde dile gelmiş olursa olsun, âşıklığı kendileri için bir imtiyaz olarak gören şairlerin bu gelenek içinde ortaya koydukları mananın hep aynı olduğu görülmektedir.

Âşık garip sırlar barındıran bu sihirli badeyi içtikten sonra adeta iradeyi ortadan kaldıran büyülenmeyle hayır ile şerri ayırt edemez hale düşmüştür ve badeyi sunan sâkiden bu işin sırrını bildirmesini istemektedir.

“Sâkî n’ola bu bâdede bir sırr-ı garîb var

Bildir baña da luţf eyle tâ bundaki sırrı”

Tecahül tavrı hissedilen bu ve emsali beyitlerden sonra şair klasik edebiyat geleneği içinde âşık insan tipini övgüye, tezdâ durumunda olan şekilci tipleri yergiye tabi tutarak manzumeyi şekillendirir. Aşk kalbe ait bir hususiyettir ve mahbuba kavuşturucu en etkili vasıttır. Buna mukabil aşk badesinden mahrum müderrislerin medreselerde gramatik ve fikhî mütalaaların öznesi olan Zeyd ve Amr üzerinden yapılan uzun ve yorucu çabalar âşık tarafından eleştirilir. “Hamr-ı tahûra” olarak tavsif edilen bu bade ve meyden sufi, zahit ve fakih mahrum kaldıkları için öze nüfuz edemeyip şekilde boğulup kalmışlardır. Şayet onlar bu meyden içebilselerdi onlar da bahr ile berrin farkına varamayacak kadar tahayyürde kalacaklar, aşk deryasına düşüp marifet incileri çıkaracaklardı. Ölmeden evvel ölmenin ne olduğunu bilecekler ve haşri dünyada yaşayacaklardı. Âşık, sahip olduğu bu tarifi imkânsız hoş hallerin zahit, sofi ve fakih tarafından da yaşanmasını talep eder görünürken aslında bu tiplerle inceden inceye müstehzi bir tavır takınmaktadır.

Necmî; Şâzelî ve Rufai tarikatlarından mücaz bir postnişin olmakla beraber manzumesinde sadece Melamiye’den bahseder. Melamiye, sâkinâmede anlatılan âşık insan tipinin hâlet-i ruhiyesine daha uygun ve münasip düşmektedir.

Manzumede “ölmeden önce ölünüz” hadisi mealen iktibas edilirken “Hamr-ı tahûra” ifadesi ile İnsan Suresi 21. ayette *أَرُوهُطْ أَبَارِشْ* şeklinde geçen kısma telmihte bulunulmuştur.

Netice olarak Ömer Necmî’nin bu *Sâkinâmesi* tamamen âşık, ârif, rind – sofi, fakih, zahit tiplerinin klasik edebiyat geleneği içindeki rolleri üzerine kurgulanmış bir manzumedir.

6. Tenkitli Metin

Mef’ûlü/ Mefâ’îlü/ Mefâ’îlü/Fe‘ûlün⁷

7 Bu makalede nüsha farkları dipnotta beyit numarası verilerek gösterilmiştir. Farklılıkların metinde verilen hali doğru olarak kabul edilmiş, farklılık ise bulunduğu nüsha ile birlikte dipnotta yazılmıştır.

1. Sākī baña sen bezm-i ezel bāde-i hecri
Şuñduñ belī bildirmedin āh bundaki silhri
2. Sākī beni bu bezmde mest eylediñ eyvāh
Farq eyleyemem ānıñ için şām ile fecri
3. Sākī gemimi bād-ı firāk ile düşürdüñ
Girdāba bu şeb farq idemem sāhil-i bahri
4. Sākī ne ‘aceb şunduğun ol meydeki esrār
Temyız idemem n’oldu baña luř ile qahrı
5. Sākī baña sen cām-ı cihān-bîn ile verdiñ
Bir bāde ki farq eylemem sāl ile şehri
6. Sākī n’ola bu bādede bir sırr-ı garīb var
Bildir baña da luř eyle tā bundaki sırrı
7. Sākī beni bu bāde ‘aceb hāle düşürdü
Temyız idemez oldum amān hayr ile şerri
8. Sākī beni āh mest ü harāb etdi bu bāde
Teşhış idemez oldum amān Zeyd ile ‘Amr’ı
9. Sākī bu meyi medresede içmediler mi
Şüfiyle fakih içer iken küp ile zehri
10. Sākī bu meye derler imiş hamr-i tahūrā
Virseñ ne olur zāhid u şüfilere bāri
11. Sākī bu yem-i ‘aşkda serhüş olub ānlar
Düşerler idi bilmeyerek bahr ile berri
12. Sākī şūlara vir hele bir kaatre bu meyden
Deryāya düşüb çıkaralar gevher ü dürri
13. Sākī bileler ölmeden evvel nedir ölmek
Görsünler içüb bu meyi dünyādaki haşri
14. Sākī kerem it zāhide içsün bu şarābdan
Bilsün bu imiş cennet içinde mey nehri
15. Sākī eğer içmez ise zāhid baña vir sen

Kerrār ile ben içerim olsun baña ecri

16. Sākī beni tekrār ile mest eyle bu meyden
Vir sen baña Hāḡ vire saña bundaki ḡayrı
17. Sākī hele baḡ bu meye pek neṣ'e-dilem ben
Sen vir baña tā vire murādīñ saña Tañrı
18. Sākī şofuya yok mu bu meyden 'aceb ḡiṣse
Vir cur'amızı olsun āniñ 'öşrinüñ 'öşri
19. Sākī kerem it eyleme ol şūfiyi maḡrūm
'Afv eyle de geç sen āniñ inkārımı ḡayrı
20. Sākī o meyi kesme benim oldu ma'aşım
Gezdirme baña 'ayşım için Şām ile Mışr'ı
21. Sākī bu meyiñ kaṡresidir tendeki cānım
Besle sen anı mey ile tā olmaya şayrı
22. Sākī ile dil cām u mey u bezm ile rindān
Yek ten imiş ey şanma bular ḡayrı vü ayrı
23. Sākī ḡadeḡiñ çün baña mir'āt-ı cihān-bīn
Mümkin olamaz ta'n ile şūfilere kesri
24. Sākī 'acaba var mı bu mey heşt cinānda
Şorma bilemez mes'eleyi zāhid ü dehrī
25. Sākī benim āh gözlerimi cām-ı mey itdiñ
Toldur içelim rüz u şebān bari bu ḡamrı
26. Sākī bu meyiñ ḡurmetine ḡā'il olurmuş
Zāhid ne 'aceb bilmez iken bundaki sırrı
27. Sākī baña vir olsun ḡarām bāde-i 'aşḡı
Tā mest olayım bilmeyeyim ḡaşr ile neşri
28. Sākī baña şuñ cām-ı Cem'i toldur hemān dem
Sille gibi ur şūfileriñ aḡzına mühri
29. Sākī benim ol cām-ı Cem olsun hele ḡabrim
Şūfniñ hemān başına yık ḡubbe-i ḡabri
30. Sākī içelim biz gelüb ol bādeyi her dem

- Şarf eyleyelim rakş u tarablarla bu ‘ömri
31. Sākī olalım biz de Melāmiyye’ye ilhāk
Şarkı vü ğazel-hān olarak terk idüb ğayrı
32. Sākī beni ta’n itme ben ‘atşān-ı dilem āh
Dil-sīr olamam içsem eğer baħr ile nehri
33. Sākī bu meyiñ menba’ı deryā-yı ħakīkat
Korkma tükene yokdur anıñ ħadd ile қа’rı
34. Sākī beni sen müttehem etdiñ bu sekirle
‘İlmiyle faķīh eylemede ‘āleme faħri
35. Sākī ne için oğutmaz o dersini ‘aşkıñ
Darba düşürür medresede Zeyd ile ‘Amr’ı
36. Sākī bu meyiñ cāmını kim deste alırsa
Görür o hemīn cennet-i ‘irfāndaki қаşrı
37. Sākī bu meyi içmeyen olmaz mı peşimān
Yarın nice biñ itse gerek āh ile zārı
38. Sākī baña mir’āt-ı cemāl cām-ı Cem oldu
İçince hemān gördü gözüm şüret-i yārı
39. Sākī bu meye virmiş ħarām ħüküm ile müftī
Bilmem neden aldı ‘aceb ħüküm bu emri
40. Sākī ne olur bu meyi içdikçe bu Necmī
Her şeb ider ol ‘ālem-i lāhūta çü seyri

Sonuç

Sākīnāmeler, Klasik Türk edebiyatı geleneği içinde önemli edebî türlerdendir. Sākīnāmelerin tarihî süreç içinde gelişimi, muhteva özellikleri, önemli temsilcileri hakkında azımsanmayacak ölçüde çalışmalar yapılmıştır.

Ömer Necmī Efendi XIX. asırda yaşamış meslek itibarıyla asker olan, sāhibü’s-seyf ve’l-kalem (kılıç kalem sahibi) vasfına sahip, Şâzeli ve Rufai tarikatlarından mücâz, mutasavvıf bir şairdir. Şekil ve muhteva olarak geleneğin izinde neşrettiği

eserlerinde ana unsur tasavvuftur. Onun *Sâkînâmesi* üzerine yaptığımız bu çalışmada elde edilen sonuçlar şöyledir:

Ömer Necmî Efendi'nin Mef'ûlü/ Mefâ'îlü/ Mefâ'îlü/Fe'ûlün vezniyle ve kaside nazım şekliyle kaleme aldığı eser, 40 beyitten müteşekkildir ve sade bir dille kaleme alınmıştır. Her beytin ilk mısraının Sâkî ön redifiyle başlaması adeta beyitleri tek bir konu etrafında birleştirmiş, manzumeyi tekrar ve hitap sanatı içinde yek-âhenk hâle getirmiştir. Manzumenin kafiyesi "hecr", "sihr", "fecr" kelimelerinde de görüldüğü üzere "r" sesi ile oluşturulmuştur.

Eser incelendiğinde mutasavvıf şairlerde sıkça rastladığımız sanat kaygısından uzak, düşüncelerini aktarmada şiiri bir vasıta olarak kullanma durumu Ömer Necmî Efendi'nin bu manzumesinde de kendisini hissettirmektedir. Böyle olmakla beraber tamamen sanattan mahrum olduğunu söylemek de kesinlikle doğru değildir. Şair mecaz, teşbih deyim, tenasüp, sihr-i heâl, telmih, tezat, istifham ve iktibaslarla eserini zenginleştirmiştir. Şiirin üslubuna, tanzimine ve kullanılan kelime, terkip ve mazmunlara dikkat ettiğimizde şairin kendisinden önce eser vermiş sanatkarlardan etkilendiği açıkça görülmektedir.

Manzume klasik edebiyat geleneği içinde ve sâkînâmelerde âşık, arif, rind-zahit, sofı, vaiz tiplerinin tezadı üzerine kurgulanmış bir metindir. Bir tarafta samimi, beklentisiz, sadece mahbuba odaklanmış bir aşk; diğer tarafta şekilde kaybolmuş, teferruatta boğulmuş, aşkın tadına varamamış şekle mahkûm ham sofuluk vardır. Âşık-fakih tiplerine paralel tekye ile medrese mukayesesini de çağrıştıran beyitler manzumede ana temayı oluşturmaktadır.

Meslektaşımız Karga Göllü tarafından Süleymaniye nüshası üzerinden yapılan bir çalışma olmakla beraber eserin ikinci yazma nüshasının tespiti bu eseri yeniden ele almayı gerekli kılmıştır. Yaptığımız çalışmada, Süleymaniye nüshası metin inşasında esas nüsha olarak kabul edilmiştir. Eser iki nüsha üzerinden, önceki çalışmanın mütemmim bir cüzü olarak, metin tenkidi ile müellif nüshasına yakın olduğunu düşündüğümüz yeni bir metin neşri ile ilim âlemine sunulmuştur.

Kaynaklar/References

- Abbasi, Sakineh. "Sâkînâme (ve Muğannînâme) Yeki ez Zıdd-ı Nev'hâ-yi Hamâse". *Fasl-nâme-i 'İlmî Kavoşnâme* 22/48 (2021), 79-114.
- Arslan, Mehmet. *Aynî Sâkînâme*. İstanbul: Kitabevi, 2003.
- Aydın, Abdullah. "Hanyalı Nûrî Osman'ın Sâkînâmesi". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)* (2011), 167-192.
- Aynur, Hatice. vd. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII Metin Neşri, Problemler, Tespitler, Öneriler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.
- Büyükyıldırım, Ayşe. "Kâşif ve Sâkînâme'si". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı* 39 (2009), 763-776.
- Canım, Rıdvan. *Türk Edebiyatında Sâkînâmeler ve İşretnâme*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- Çınar, Bekir. "Tıflî Ahmed Çelebi ve Sâkînâme'si". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 12 (2002), 111-154.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2015.

- Fahru'z-zamânî, Molla Abdunnebi Kazvîni. *Tezkîre-i Meyhâne*. haz. Ahmed Gülçin Me'ânî. Tahran: İkbâl, 1340.
- Fidan, Mustafa. İbrahim Tennûrî Hayatı ve Eserleri. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2005.
- Güven, Abdullah Muaz. *Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Kânûnu'l-edeb Tercümesi (Tahkik 3. ve 4. Cilt)*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- İbn-i Manzûr, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab Cilt 14*. Beyrut: Daru's-sadr, ts.
- İbnü'r-Rûmî, Ebu'l-Hasan Ali b. Abbas b. Cüreyc. *Dîvânü İbnü'r-Rûmî*, Şerh: Ahmet Hasan Besec, Cilt 3. Beyrût: Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, 2002.
- Kaplan Üstüner, "Na'im'in Sâkînâmesi". *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı* Volume 8/1 (2013), 2719-2785.
- Karga Göllü, Bilge. "XIX. yüzyıldan Bir Sâkînâme Örneği: Sâkînâme-i Necmî Baba". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (2022), 173-201.
- Karga Göllü, Bilge. *Ömer Necmî Efendi Farsça Divançe*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2021.
- Karga Göllü, Bilge. "Necmî'nin Bilinmeyen Türkçe Şiirleri", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* Ağustos (2022), 85-100.
- Kâzerûnî, Ahmed Hüseyinî. "Tebyîn-i Hakâyik-i 'İrfânî ve Ma'rifet-şinâsi der Sâkînâ-mehâ-yi Edeb-i Fârisî". *Edebiyât-ı Tatbîkî* 4 (1386), 32-51.
- Keleş, Reyhan. *Kavram Atlası Türk İslâm Edebiyatı II*. Gazi Kitabevi, 2020.
- Koç, Hamza. "İskeçeli Mîr-i 'Alem-zâde Rif'at ve Sâkînâmesi". *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 3/4 (2017), 109-126.
- Köksal, Fatih. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2017.
- Kuzubaş, Muhammed. *Atâi'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Fîruzâbâdî. *el-Kâmûsu'l-muhît*. nşr. Halîl Me'mûn Şeyhâ. Beyrut: Dâru'l-marife, 2011.
- Mu'in, Muhammed. *Ferheng-i Mu'in*. Tahran: Emîr Kebîr, Cilt 2, 1391.
- Mütercim Âsım Efendî. *Burhân-ı Katt*. haz. Mürsel Öztürk vd. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Necmî Ömer Efendi. *Başlıksız*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi, 257.
- Necmî, Ömer Necmî Efendi. *Başlıksız*. Konya: İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi, İzzet Koyunoğlu, 12106.
- Nimetullah Ahmed. *Lugat-i Ni'metullah*. haz. Adnan İnce, Ankara: Türk Dil Kurumu

Yayınları, 2015.

Pala, İskender. “Bezm-i Elest”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6. Cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, 108.

Paşazade, Erhan. *Necmî Ömer Efendi'nin Dîvân, Tuhfe-i Vahdet ve Kasîde-i Elfiyye İsimli Eserlerinin Transkripsiyonlu Metni ve Divanı'nın İncelenmesi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. haz. Fazılhak Nergiz vd. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2012.

Tâhiru'l-Mevlevî. *Edebiyat Lügati*. haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1973.

Tehânevî, Muhammed b. Ali b. Muhammed Hâmîd. Muhammed Sâbır. *Keşşâfu İstîlâhâti'l-funûn ve'l'ulûm*. thk. Rakîk el-Acem vd. Beyrût: Mektebetü Lübnan, 1996.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim 11 Nisan 2023. <https://teis.yesevi.edu.tr>

Uludağ, Erdoğan. “Dîvân Edebiyatı Türlerinden Sâkînâmeler ve Şeyhülislâm Bahâyî'nin Sâkînâmesi”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 9 (1998), 49-64.

Ünver, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Journal of Turkish Studies* 3/Volume 3 Issue 6 (2008), 1-46.

Zebîdî, Muhammed Murtezâ el-Hüseynî. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. Ali Hilâlî, 38.Cilt. Kuveyt: Matbaatü Hukûmetü'l-Kuveyt, 1987.

Ekler/Appendix

Ek-1. Metin- Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası-

